

Razvitak hrvatskih otoka

PELJEŠAC - POLUOTOK OTOČKE SUDBINE

Poluotok Pelješac u južnoj Dalmaciji po veličini je, iza Istre, drugi hrvatski poluotok. No Nacionalni program razvitka otoka svrstava Pelješac među otoke, posebno po nerazvijenosti (grupa B - srednje razvijeni otoci) i nenaseljenosti (23 stanovnika na km² prema popisu iz 1991. godine). Zapravo se Pelješac u stvarnosti i ponaša poput otoka, budući da je s kopnom povezan svakodnevnom trajektnom vezom (Ploče-Trpanj). Od kopna je odvojen 1450 m uskom Stonskom prevlakom, 62 km udaljenom od vrha poluotoka. Ta prevlaka razdvaja Malostonski kanal i Stonski kanal, zapravo zaljeve koji su kanalima nazvani zato što su duboko usječeni u kopno. Zna se da su se brodovi između tih dvaju kanala u sred-

PELJEŠAC - A PENINSULA SHARING THE DESTINY OF ISLANDS

The Pelješac peninsula has often been ranked among islands because of its underdevelopment and low population density. At its neck it is linked to the mainland by the 1.5 km wide Ston isthmus. If it were an island, Pelješac would have been the longest and the largest of all islands in Croatia. The oldest and the most significant settlement on the island is the town of Ston. It is known for its big salt works which were a foundation on which prosperity of the Republic of Dubrovnik was built. This is the reason why it is surrounded with the 5 km long walls, which rank among the longest town walls in Europe. The most densely populated zone on Pelješac is the central plateau where a famous wine of controlled origin is produced. The shipbuilding used to thrive in the west portion of Pelješac until the end of the era of sailing ships. In addition to agriculture, the present day economy is based on tourism and oyster farming in Mali Ston channel.

Stjepanom II. Kotromanićem, došli u posjed ovog poluotoka, smjesta su htjeli prekopati kanal preko prevlake kako bi što bolje zaštitili vrijedne solane. No ipak su se odlučili za gradnju novih utvrđenih gradića -

prema predaji posljednji su se njome, vjerojatno iz obrambenih razloga, bavili Nijemci 1944. godine. Ipak do toga srećom nije došlo jer bi kanal narušio osjetljivu ekološku ravnotežu Malostonskog kanala, inače ci-

Zemliovid poluotoka Pelješca

njem vijeku često prebacivali kopnenim putem, jer su tako mogli uštedjeti mnogo dana plovidbe, posebno s Bliskim istokom. Kada su Dubrovčani 1333. godine, nakon posredovanja u sukobu srpskog kralja i kasnijeg cara Dušana s bosanskim banom

Stona i Malog Stona, između kojih su podigli obrambeni zid. Te su zidine nekad bile duge 5,5 km, a danas približno 5 km, pa pripadaju najdužim europskim utvrdama. Ideja o proboju plovnog kanala između dvaju kanala bilo je, čini se, i kasnije, a

jenjenog uzgajališta školjaka od antičkih vremena, i smanjio prinose stonskih solana zbog pritjecanja vode smanjenog saliniteta. Za kraj priče o pelješkim otočkim značajkama valja dodati kako je prevlaka pretežno pjeskovita i da je nastala taloženjem na-

Tragovi požara u blizini Orebića

nosa ili zemljanim nasipanjem močvarnih predjela, što bi zapravo značilo da je svojedobno Pelješac ipak bio otok.

Ako bismo ga dakle svrstali među otoke, Pelješac bi s dužinom od 70,5 km od sjeverozapadnog rta Lovišće do jugoistočnog rta Vratnika bio najduži hrvatski otok, nekoliko kilometara duži od Hvara i Cresa. S vrhom Sv. Ilija, visokim 961 m, bio bi to i najviši hrvatski otok, budući da je značajno viši od Vidove gore (780 m) na Braču. Ipak po veličini od 348 km bio bi nakon Cresa, Krka i Brača četvrti po veličini, a prema popisu iz 1991. sa 8241 stanovnikom šesti iza Korčule, Krka, Brača, Hvara i Raba.

Pelješac se pretežno pruža paralelno s jadranskom obalom i dinarskim

gorjem, a smješten je između Neretvanskog kanala i Malostonskog kanala na sjeveroistoku (između kojih se nalazi tzv. Malo more) te Pelješ-

Otočići u blizini Drače

kog i Mljetskog kanala na jugozapadu i jugu. U geološkoj građi prevladavaju kredni vapnenci i dolomiti, uz naslage eocenskog fliša u blizini Orebića i eocenskih vapnenaca za-

padno od Malog Stona. Vapnenačko se gorje pruža uzduž poluotoka u tri bila, od kojih su dva uz obale a jedan u unutrašnjosti. Između njih se pružaju zone dolomita uz koje su vezane uzdužne doline, polja i dolci s glavnim poljoprivrednim površinama. Sjeveroistočni su dijelovi poluotoka pod utjecajem bure hladni i suhi, a jugozapadni zbog juga topliji i vlažniji. Biljni je pokrov vrlo oskudan i tek su mjestimice očuvane šume bora i crnike (česvine), a i te su rijetke šume dodatno poharane katastrofalnim požarima posljednjih godina.

Pelješac ima nekoliko manjih regija s posebnim značajkama. Istočni dio, do suženja kod Žuljane, obuhvaća područje dolomitskih Ponikava i pelješke Crne gore (kako se nekad nazivalo), sa Stonskim poljem i prevla-

kom te poluotokom koji zatvara Stonski kanal. Uz jugoistočnu slabo razvedenu obalu nalazi se i brdovit lanac Zagorja. Ovaj je dio, posebno u vrijeme Dubrovačke Republike, imao stratešku gospodarsku važnost zbog zemljoradnje, stočarstva i solana. Zapadnije, na prijelazu u središnji dio poluotoka, nalazi se znatno manji dio - janjinski kraj (nazvan po glavnom naselju), s Janjinskim, Popovskim i Sreserskim poljem. Središnji dio Pelješca zahvaća župsku mikroregiju, najvažnije agrarno područje i najgušće nastanjeni dio poluotoka. Tu se ističu naselja Kuna, Oskorušno, Potomje, Pijavičino i Donja Banda. Područje je povezano s lukama Trpnjom i Dračama na sjeveru i Trstenikom i Orebićom na jugu. Na za-

Novopronađeno ilirsko svetište u špilji kod Nakovane u blizini Orebića

padnom dijelu poluotoka izdvaja se Orebičko-viganjsko primorje, koje uz poljoprivredu ima vrlo razvijen turizam.

Uokolo Pelješca je cijeli niz otoka i otočića. Najviše ih je u Pelješkom kanalu, između Orebića i Korčule, no ti se otočići obično pribrajaju Korčuli. U Neretvanskom kanalu, južno od ušća Neretve, jest nekoliko manjih otočića (Gubavac, Magarećak, Mali školjčić i Osinj) te nekoliko hridi, ali su ti otoci i hridi bliže obali negoli poluotoku. U Kanalu Malog Stona ima 6 otočića (Banja, Bisaci, Crkvice, Govanj, Otošac i Veliki Školj) i 6 hridi. Od preostalih otočića (14), hridi (10) i grebena (2), najviše ih je uokolo zaljeva u kojem su lučice Drača i Brijesta. To su otočići od sjeverozapada: Srednjak, Gospin školj, Goljak, Galičak, Dubovac, Lovorikovac, Pučenjak, Maslinovac, Gubavac, Tajan i Kokošar, a preostali su: Kosmač, Lirica i Prigrada.

Poluotok je bio naseljen već u neolitiku o čemu svjedoče brojne prapovijesne kamene gomile i pronađene kamene sjekire. Prvi su poznati povijesni stanovnici bili Iliri, a nedavno je (početkom listopada 2000., upravo za našeg posjeta) prvi put prikazano tek pronađeno veliko ilirsko svetište u jednoj špilji nadomak zaselka Nakovana (zovu ga i Nakovanj) u blizini Vignja. To arheološki najvrednije i najbogatije ilirsko nalazište sačuvano je neoštećeno jer je špilja bila zatrpana gotovo 2000 godina, vjerojatno još u vrijeme napuštanja. Istraživanja su se obavljala tijekom 1999. i 2000. godine, a na međunarodnom znanstvenoistraživačkom projektu, financiranom privatnom kanadskom donacijom, surađivali su zagrebački Institut za antropologiju, Arheološki muzej iz Dubrovnika i Royal Ontario Museum iz Toronta u Kanadi, uz pomoć stručnjaka Arheološkog muzeja u Splitu te sveučilišta u Oxfordu, Cambridgeu i Birminghamu. Voditelji projekta bili su dr. sc. Stašo Fo-

renbaher iz Zagreba i dr. Timothy Kaiser iz Toronta. Pronađeni su i brojni nalazi iz rimskih vremena, posebno u blizini Orebića, Vignja, okolice Janjine i Stona.

šac pojavljuje se tek u novije vrijeme, a podudara se s nazivom Pelisac, imenom brijega iznad Orebića (s najvišim pelješkim vrhom), kojega nazivaju i Zmijsko brdo. Vežano uz

Pogled s tvrđave Podzvizd na Ston i solanu

Ston je dobio ime po latinskoj riječi stagnum (močvara). To se ime pojavljuje u mnogim oblicima kao što su Stamnes, Stamnon, Stagnon (kod Konstantina Porfirogeneta), Stannu i Stagnum (u dokumentima od 13. st.). Zanimljivo jest da je to dugo vremena bio i naziv za cijeli poluotok koji se nazivao Stonskim ratom ili jednostavno Stonom. Sadašnji naziv Pelje-

šac poluotoka valja dodati da je u posljednjih nekoliko stoljeća bio u uporabi i talijanski naziv Sabioncello, kojega neki izvode iz riječi sabbione (pjesak).

Najveći je broj naselja (ukupno ih ima 41) vezan uz dolomitske poljoprivredne površine u unutrašnjosti, a mlađa su se obalna naselja pretežno razvijala u razdobljima sigurnosti.

Stanovništvo se poluotoka često mijenjalo, a promjene su bile uzrokovane promjenama vlasti i velikim epidemijama. U velikoj epidemiji kuge 1543. godine umrlo je više od 90 posto stanovništva i tada su se na poluotok ponovno naselili doseljenici sa susjednih otoka i iz Hercegovine. Stanovništvo se tijekom 16. i 17. stoljeća povećavalo i prebjeci- ma pred Turcima s obližnjeg kopna. Inače se broj stanovnika u posljednjih 150 godina nije značajnije mijenjao, točnije od 1857. godine (prvog istovremenog popisa stanovništva

nja broj bio zabilježen u popisu iz 1981. (7635 stanovnika).

Iseljavanja je najviše bilo krajem 19. stoljeća. Prvo veće iseljavanje Pelješčana zabilježeno je još prije, u tridesetim godinama 19. stoljeća, u vrijeme nestašice sardele u pelješkim vodama. Tada su se mnogi ribari ukrcali na jedrenjake kao pomorci. U američkim lukama napuštali su brodove i ostajali u iseljeništvu. Najviše ih se naselilo u bogatoj delti Mississippija, u okolici New Orleansa gdje su nastavili ribariti. Osnovani su

poslovanjem utemeljio suvremenu američku proizvodnju školjaka. Mnogi su se Pelješčani kasnije okrenuli njihovom transportu i otkupu. Iseljenci u New Orleansu su još 1874. osnovali *Sjedinjeno slovinsko društvo od dobročinstva*, koje je i danas aktivno. Mnogo je Pelješčana bilo uključeno u kalifornijsku ribarsku industriju, a također i u Vancouveru u Kanadi te oko Aucklanda u Novom Zelandu.

Povijest Pelješca usko je povezana s poviješću Stona, koji je bio povoljna strateška točka s izlaskom na Mljet-ski kanal (preko Prapatne), na Stonski kanal (preko Broca) i Kanal Malog Stona (preko Hodilja). Od brojnih antičkih ostataka ističu se temelji rimskog kastruma na brdu Stari-gradu s ostacima gospodarskih zgrada (villae rusticae). No najdojmljiviji je ostatak podjela Stonskog polja (limitacija), koja se i danas poštuje u diobama parcela i u komunikacijama. Postojalo je još jedno rimsko naselje na brdu Sv. Mihajla i u polju ispod njega, a iz njega se kasnije razvilo srednjovjekovno naselje. U tom je naselju bilo mnogo starokršćanskih i predromaničkih crkava od kojih je sačuvana samo crkvice Svetih Vrača, a na mjestu starije Gospe od Lužina podignuta je u 15. stoljeću crkva Gospina Navještenja. Ston je od 5. stoljeća sjedište biskupije i to je s prekidima bio do 1828. godine kada je biskupija udružena s dubrovačkom, a 887. stonski se biskup spominje kao sufragan splitske metropolije. Nakon doseljenja Hrvata Ston je sjedište zahumskog kneza, a Zahumlje je u razdoblju od 9. do 12. stoljeća iskusilo više političko-teritorijalnih promjena te se od 1170. nalazilo pod vrhovnom vlasti srednjovjekovne države Nemanjića, pod kojom je s prekidima bilo do 1326. godine. Iz tog je vremena sačuvana (11. stoljeće) predromanička crkvice Sv. Mihajla s freskama i brojnim ulomcima pletne dekoracije.

Pogled na obnovljene stonske krovove

Mali Ston sa zidinama

na području Dubrovačko-neretvanske županije) kada je na Pelješcu zabilježeno 11.109 stanovnika. Broj je nešto povećan 1900. godine (11.642), smanjen 1953. (9148), da bi najma-

i naselje u Grand Bayu i nazvali ga Soline, kasnije Olga. Počeli su uzgajati i školjke, koristeći se iskustvima iz Malostonskog kanala. Posebno se istakao Luka Jurišić koji je vješt

Stonskog je biskupa Donata 1181. godine progonio zahumski knez Miroslov (inače Nemanjin brat) i biskup se sklonio na Lokrum, a stanovnici naselja i poluotoka su većinom prihvatili Crkvu bosansku. Nešto je kasnije (1219.) sv. Sava osnovao u Stonu pravoslavnu episkopiju i dio je stanovništva prešao na pravoslavlje. Stonski biskup Ivan prenio je svoju biskupsku stolicu 1300. u Korčulu i tada je osnovana posebna korčulanska biskupija. No pošto je Dubrovačka Republika 1333. godine preuzela Ston od srpskog vladara Dušana i bosanskog bana Stjepana Kotromanića (uz godišnju odštetu od 500 perpera) stalno se zalagala da se stonska biskupija odijeli od korčulanske, što im je uspjelo tek 1541. godine za pape Pavla III.

Dubrovčani su sjevernije od nekadašnjeg naselja ispod brda Podzvizd podigli novi, današnji Ston prema izrađenim urbanističkim planovima (iz 1335. i 1370.), koji su među prvima takve vrste u Europi. Urbane jezgre Stona i Malog Stona (građenog na obali s druge strane brda Podzvizd) poštuju ortogonalnu shemu pravilnih stambenih blokova i ulica. Ston je sjedište stonske knežije s kneževim dvorom, uredom i upravnim zgradama, a učvršćuje se utverdama Podzvizd i Veliki kaštio te povezuje zidinama s Malim Stonom u kojem je tvrđava Koruna, arsenal za manje ratne brodove i skladište soli.

Zidine su prvenstveno štatile stonske solane koje su i prije kupovine Pelješca Dubrovčani imali u zakupu, a njima upravljali posebni upravitelji, među kojima je kasnije bio i književnik Marin Držić. Solane su inače nakon preuzimanja posebno preuređene i Dubrovčanima su donosile goleme prihode. Naime Dubrovačka je Republika i za narodnih vladara i za turske vladavine imala monopol trgovine solju s Bosnom. Prihodi od soli podmirivali su danak Turcima te sve državne rashode i upravo je trgovina solju bila jedan od temelja

Uvala Prapatno u blizini Stona

dubrovačkog bogatstva i moći. Zabilježeno je da su 1575. godine prihodi od stonskih solana iznosili 15.900 dukata, a svi preostali stonski prihodi 1830 dukata. Preostali su se prihodi odnosili na poljoprivredu u plodnom i vodom bogatom Stonskom polju, ribolov sardela i tuna u oba stonska kanala i na uzgoj kamenica u Malostonskom kanalu (uvala Bistrine, uvala Bjelovice, pred Hodiljem, uvala Malog Stona), koje su se od 17. stoljeća preko Dubrovnika izvozile u Veneciju.

Ston je danas gradić, luka i općinsko središte koje je u popisu iz 1991. imalo 581 stanovnika. Od zgrada se ističe franjevački samostan s kasnoromaničkom crkvom Sv. Nikole iz 1347. godine, a između ostalih ističu se palača Sorkočević i palača stonskih biskupa. Valja istaknuti da je Ston imao školu 1389., ubožnicu 1458. i sirotište u 1494. godini, a u njemu je stalno prebivala vojna posada. Agresija na Hrvatsku 1991. godine zaustavljena je upravo nadomak Stona i Malog Stona koji su pretrpjeli ratna oštećenja. No sam Ston je najviše stradao 5. rujna 1996. u potresu. O obnovi Stona već smo iscrpno pisali (*Građevinar* 6/1998.), ali smo ovu priliku iskoristili da s glavnim inženjerom Uprave za stanogradnju Mi-

nistarstva javnih radova, obnove i graditeljstva Berislavom Stiplašekom, dipl. ing. građ., ustanovimo što je do sada napravljeno. Saznali smo da je obnova Stona zapravo dovršena, a za obnovu je preostalo još približno pedesetak zgrada. Inače povijesna jezgra Stona sadrži 20 blokova i više pojedinačnih građevina izvan blokova - ukupno 188 kuća. Oštećene su se kuće u organiziranu obnovu uključivale prema Zakonu o obnovi, znači one koje su bile prebivalište, koje su bile povezane u blok s kućama s pravom na obnovu i kuće koje su otkupljene za pripadnike Hrvatske vojske i za ratne vojne invalide, jer se Ston namjeravalo pretvoriti u zapovjedno vojničko mjesto. Na temelju zahtjeva općine Ston i posebne studije napravljen je dodatni program obnove koji je Uprava za stanogradnju podnijela Vladi na odobrenje. Tim se dodatnim programom (za koji su bili rezervirani novci u prijedlogu proračuna) žele sanirati građevine koje ugrožavaju sigurnost prolaznika, stvoriti uvjeti za dodatni povratak stanovnika i potpuno dovršiti program obnove. U program vrijedan nešto više od 6,5 milijuna kuna uključeno je 29 kuća i 1 ogradni zid, a najviše ih je, čak 18, koje ugrožavaju sigurnost prolaznika - stanovnika i turista. Preostale su one koje će biti stalno nas-

tanjene ako se obnove, one koje su povezane u blok ali nisu bile obnovljene (zapravo konstruktivno sanirane) zbog ograničenih financijskih sreds-

rada i otkup školjaka). Bilo je više od stotinjak zaposlenih, što je uz proizvodnju školjaka, vinogradarstvo i turizam stanovnicima donosilo sas-

nema, a vinske kuće izrabljuju vinogradare s velik odgodama plaćanja. Turizam je zapravo ostao na privatnim iznajmljivačima soba i bili bi presretni kada bi dostigli prijatni broj posjetitelja. Ne osjeća se duh privatnog poduzetništva i nedostaje većih ulaganja.

U školjarstvu je stanje možda i najbolje. Po nekim procjenama domaćem tržištu čak nedostaje kvalitetnih školjaka. No ipak u općini je registrirano i ima koncesiju 65 školjara, a prije rata ih je kao kooperanata *Dalmacijabilja* bilo 156. Proizvodnja je praktički prepolovljena jer nedostaje pogon za preradu i otkup.

Od rata do danas znatno je poboljšan obrazovno-školski sustav. Popravljen su zgrade osnovne i srednje škole, a izgrađen je i suvremeni vrtić. Također je izgrađena potpuno nova osnovna škola u Ponikvama.

Ston inače ima vlastiti sustav vodoopskrbe, a vodu dobiva iz Stonskog polja. Izgrađen je i vodoopskrbni sustav Ston-Ponikve-Zabrđe i Ston-

Nova škola u Ponikvama

tava te kuće koje imaju visoku razinu konzervatorske zaštite. Od ing. Stiplašeka saznali smo da je napravljen projekt obnove župne crkve Sv. Vlaha, koja je nakon stradanja u potresu 1850. godine obnovljena u pseudobizantinskom stilu, a konzervatori joj namjeravaju vratiti prijašnji izgled. Također smo saznali da je u Stonu uz pomoć *Hrvatskih voda* izgrađen glavni kolektor i uvedena nova kanalizacija. Cijela je obnova Stona stajala je približno 40 milijuna kuna, a obnavljale su se kuće i izvan gradske jezgre, u Malom Stonu, Luci, Zamaslini, Konštarima. Češvinici, Hodilju, Zatonu Doli i u Broceu - ukupno još gotovo stotinjak kuća. Obnavljalo se još i 8 kuća u općini Orebić, 5 u Kućištu a 3 u Vignju koje su stradale u katastrofalnom požaru 1999. godine.

Popričali smo i s Darkom Dražetom, načelnikom općine Ston, općine koja se proteže od naselja Zaton Doli do Žuljane i Brijeste i pokriva gotovo polovicu Pelješca te ima više od 3500 stanovnika. I on je potvrdio da je obnova Stona po zadanim uvjetima uglavnom dovršena, ali se ipak nada da će se pronaći novac da se obnova potpuno dovrši. Velik je problem gospodarstvo. Prije rata imali su nekoliko solidnih poduzeća - solanu, *Prevlaku* (proizvodnja plastične stolarije) te pogon *Dalmacijabilja* (pre-

vim pristojne prihode. No i ovdje su privatizacija i pretvorba bili pogubni. *Prevlaka* je privatizirana i potom je otišla u stečaj. Solana je također privatizirana i vlasnik na raznorazne načine pokušava izboriti da njegovih tridesetak radnika redovito dobiva plaću što nekako i uspijeva. Solane guše uvoznici i država bi nekako tre-

Zaselak Đuričići u blizini Putnikovića

bala zaštititi tradicionalne proizvođače soli na našoj obali, kao što su, primjerice, još i solane na Pagu i u Ninu. Pogon *Dalmacijabilja* je oštećen u ratu i također je propao. Ostalog gospodarstva praktički i

Doli. Izgrađena je i prva faza kanalizacijskog sustava, zapravo spoj na regionalni cjevovod Neum-Mljetski kanal. U drugoj će se fazi prikupljati oborinska voda u Stonu i odvoditi u Stonski kanal.

Velika im je želja povratak Stona na more. Naime kroz stonsku je luku svojedobno, prije uspostavljanja cestovnih veza, tekao sav promet s Dubrovnikom, a danas je njegova luka potpuno neiskorištena, čak i za manje brodice, iako se nalazi u dnu dugačkog i zaštićenog zaljeva u kojem je još jedna manja luka - Broce. No za veću iskorištenost stonske luke bilo bi nužno izgraditi i obnoviti obalu. Zalažu se za izgradnju trajektnog pristaništa u Prapratnom, što bi omogućilo najbolju i najbržu trajektnu vezu s Mljetom. Trenutni su im problem zaostale kamp-prikolice za smještaj stradalnika od potresa. One su većinom napuštene, pretežno su vlasništvo Crvenog križa ili vojske, a nemaju ih gdje smjestiti. Zalažu se za popravak i modernizaciju ceste preko Pelješca, a za predloženi most između Kleka i Brijeste nemaju nikakva stava. To je strateški problem i o tome vlada mora donijeti odluku. Činjenica je da na tom prostoru putnike nepotrebno i dugo zadržavaju pripadnici policije Federacije Bosne i Hercegovine, što iritira i domaće ljude i strane posjetitelje. Vjerojatno je ipak najbolje da se svi nesporazumi riješe na međudržavnoj razini.

Krenuli smo potom i u temeljit obilazak ovoga dugačkog poluotoka.

Pogled na Žuljanu

Prošli smo pokraj lijepe uvala Prapratne u kojoj se predviđa izgradnja trajektnog pristaništa te potom kroz dugačke Ponikve, zapravo povezano naselje nanizano uz glavnu otočku prometnicu koje se sastoji (od istoka prema zapadu) od Metohije, Boljenovića, Sparagovića i još dvaju manjih zaseoka Ledinića i Marića, sa 416 stanovnika u popisu iz 1991. godine. Za Pelješac su inače karakteristične nakupine povezanih kuća na obroncima brda iznad plodnih polja i ta naselja nalikuju na već pretežno napuštena naselja na obroncima obližnjeg Biokova. Takvih malih stambenih insula ima posvuda na Pelješcu, ali najviše između Ponikava i Dubrave od kojih su najveći: Zabrdje, Dančanje, Tomislavac i Đuračići. Neposredno iza Ponikava odvaja se cesta za uvalu Brijestu, koja se često spominje u planovima za gradnju mosta između kopna i Pelješca. Glavna cesta prolazi kroz Putnikoviće (160 stanovnika) i nastavlja do Dubrave (161) u kojoj se odvaja cesta do Žuljane (205), naselja i lučice na južnoj strani Pelješca, u dnu dubokog i zaštićenog zaljeva i s jednom od najljepših i najvećih šljunčanih plaža na Jadranu. U šumovitoj Žuljani jedna je od crkava Sv. Julijane, građena na prijelazu iz renesanse u barok, a po njoj je naselje dobilo ime.

Svojedobno je dubrovački knez u Stonu upravljao cijelim poluotokom, ali je vrlo brzo radi lakšeg upravljanja utemeljena Trstenička kapetanija

Župna crkva u središtu Janjine

ja, kojoj je sjedište bilo iznad današnjeg Orebića. Nešto je kasnije utemeljena Janjinska kapetanija, u naselju koje danas po posljednjem popisu ima 333 stanovnika. Tu nekadašnju dubrovačku podjelu poluotoka većim dijelom slijedi i današnja podjela lokalne samouprave, koja prati i granice poluotočkih mikroregija. Valja istaknuti da su poslije, za vladavine Austrije i kasnije Jugoslavije, na poluotoku postojale općine: Ston, Janjina, Kuna, Trpanj i Orebić. Ta je podjela ukinuta 1956. godine kada je Pelješac razdijeljen između općina Korčula i Dubrovnik, a 1992. utemeljene su na Pelješcu dvije općine, od kojih su 1997. nastale još dvije manje – Janjina i Trpanj.

Sadašnje općinsko središte Janjina udaljeno je 1,5 km od mora i smješteno je na padinama brežuljka Gradina i na rubu plodnog polja. Okolne su terase prekrivene vinogradima i maslinicima. Prema arheološkim nalazima Janjina je naseljena još od ilirskih vremena, a na obližnjem brežuljku Sućurcu ima nekoliko stećaka. Mjesto su u prošlosti često poharali gusari, a 1732. stanovništvo je stradalo od velike epidemije kuge.

Iako je uzgoj kamenica vezan uz područje Malog Stona, ipak je za

Obala u Sreseru

njihov suvremeni uzgoj zaslužan Janjinjar J. Bjelovučić koji je 1899. u zapadnom dijelu uvala Sutvid, u blizini Drača, započeo suvremeni uzgoj kamenica na velikim površinama. Do tada su se kamenice uzgajale na hrastovim granama, a nakon uspješnog pokušaja u Sutvidu posvuda se u uzgoju rabe snopovi pruća od crnomrte, koji se poslije još dva puta polažu u more. I danas se u plitkom zaljevu Drača uspješno uzgajaju kamenice i dagnje.

Razgovarali smo s Vlatkom Mratovićem, načelnikom općine Janjina, izdvojenoj 1997. godine iz općine Ston. Općina ima približno 800 stanovnika, a uz općinsko središte u njoj su još Sreser, Drače, Osobjava i Popova Luka, koja se unatoč svom imenu ne nalazi na moru. U općini ima mnogo kuća za odmor uz more pa broj stanovnika često značajno naraste preko vikenda. Od gospodarstva postoje vinarija i uljara *Pelješki vrhovi* u Janjini, ima ponešto obrtnika, postoji mrjestilište i izgajalište riba u Dračama te uzgoj školjaka. Prava je perspektiva stanovništva poljoprivreda, marikultura i dakako turizam, posebno apartmanskog tipa.

Za načelnika općine uopće nema dileme jesu li se trebali izdvojiti u posebnu općinu jer ne kaže se uzalud: "Tko je bliže oltaru bolje misu čuje!".

Na području općine nije prije ništa napravljeno, a u međuvremenu su kompletno uredili osnovnu školu i ambulantu te izgradili novu zgradu općine i novu zgradu pošte s turističkim uredom koje su pred završetkom. Iako su mala općina uspijevaju se sami financirati. Inače osnovnu školu u Janjini polazi stotinjak učenika, a polaze je i đaci iz naselja susjedne općine Ston - Dubrave i Putnikovića u kojima je uređena i područna škola.

Iz vodoopskrbnog sustava Neretva-Pelješac-Korčula-Lastavo opskrbljuju se sva naselja u općini s izuzetkom Osobjave. U Sreseru se nalazi i precrpna stanica iz koje se voda tlačí u okolne vodospreme. Očekuju uskoro

gradnju vodospreme i za Osobjavu. Što se kanalizacije tiče, s *Hrvatskim se vodama* u izradi su idejni projekti za cijelu općinu, osim za Osobjavu koja ima vrlo malo stanovnika (47 po popisu iz 1991.). No još nije raščišćeno hoće li ispust biti u blizini Ploča u Neretvanskom kanalu ili u Mljetskom kanalu. Krupni je otpad velik problem. Trenutačno ga odlažu na jedno neuređeno i privremeno odlagalište, a skupljanje obavlja jedna služba pri općini.

Zadovoljni su zdravstvenom zaštitom (liječnik, medicinska sestra i zubar), zadovoljavajuća je opskrba strujom, a ima i dovoljno telefonskih priključaka. Rješava se i najveći poluotočki problem - cesta. Ona je bila zaista u jadnom stanju, dvadesetak se godina praktički uopće nije održavala. Doduše ona se sada prekriva novim slojem asfalta, a ne proširuje se i rekonstruira kao što se očekivalo. Za to naime nije bilo dovoljno novca. No i to će vjerojatno jednom doći na red. U prošlosti su se ljudi iz ovog kraja, najviše prije i poslije Drugoga svjetskog rata, masovno iseljavali u Čile, Australiju i Južnoafričku Republiku. No danas toga više nema.

Trpanj je naselje i luka na sjevernoj obali poluotoka Pelješca ispod uzvina Velji vrh (474 m) i Viter (629 m) koje je od 1997. općinsko središte. U posljednjem je popisu Trpanj imao

Trajektno pristanište u Trpanju

660 stanovnika, a najviše ih je zabilježeno 1880. godine kada ih je bilo 780. Trpanj se razvio u blizini rimske *villae rusticae*, a na brdu iznad luke nalaze se ostaci srednjovjekovne utvrde. Naselje se prvi put spominje u 12. stoljeću pod imenom Trepén, a prema tradiciji jezgra se naselja razvila oko 1500. godine. U naselju je crkva Gospe od Karmena s renesansnim glavnim oltarom i grbom obitelji Gundulić. Glavno je zanimanje stanovništva zemljoradnja i turizam. Postoji trajektna veza s Pločama, a luka je zaštićena sa dva lukobrana.

Stanovnici Trpnja bili su više stoljeća glavni ribari poluotoka Pelješca, posebno u lovu na sardele za koje su najbolja lovišta bila u obližnjim uvalama: Bezdija, Divna, Nova i Duba. Po odluci dubrovačkog senata iz 1674., soljena se riba mogla izvoziti jedino iz Dubrovnika i iz Trpnja pa je carinarnica u Trpnju radila sve do 1922. godine. Na temelju poslovnih veza koje je Dubrovačka Republika imala sa Senigallijem, gradićem na zapadnoj obali Jadrana, trpanjski su ribari i trgovci ribom više stoljeća izvozili usoljene sardele u taj gradić. U Senigalliju su unajmljivali ili posjedovali vlastita skladišta. Sajem u tom gradu postao je gospodarski pojam. Dugovi su se isplaćivali nakon sajma, cijene ribe određivale su se tijekom sajma, a brodovi su iz tog talijanskog gradića dovozili kolonijalnu robu, tkanine i posuđe. Ribarstvo je u 18. stoljeću bilo temelj trpanjskog blagostanja, a iz trgovine soljenom ribom postupno se razvilo i brodarstvo obalne i duge plovidbe.

Uz sardele nekad su se oko cijelog poluotoka lovile tune, a vrlo je važan bio, a dijelom je i danas, lov na ciple bataše koji u kolovozu i rujnu izlaze iz rukavaca ušća Neretve te obilaze oko poluotoka i love se na prikladnim plitkim uvalama na sjevernim i sjeveroistočnim obalama, budući da zapadna zbog dubina za to nije prikladna. U Trpnju je inače zbog bogatog ulova sardela još 1895.

na obali otvorena prva tvornica za preradu ribe, a prvi radnici su dovedeni iz Istre. Ta je tvornica ubrzo propala, ali je drugu tvornicu izgradio 1898. u predjelu Prozore bečki industrijalac C. Warheneck, a prostori tvornice kasnije su adaptirane u hotel. Tvornica je radila i između dva svjetska rata, iako s većim prekidima zbog nestašice ribe. U predjelu Pristanite 1956. izgrađena je nova tvornica koja je s radom prestala 1969. godine.

U trpanjsku su općinu osim općinskog središta uključena naselja: Gornja Vručica, Donja Vručica i Duba Pelješka. Ta je općina mala i po broju

Vodosprema iznad Trpnja

stanovnika, kojih je po posljednjem popisu bilo 820. Sve nam je to rekao Jakša Franković, dipl. oec., načelnik općine Trpanj, koji ujedno tvrdi da je turizam isključiva gospodarska grana općine. Hotel *Faraon* je privatiziran i radi produženo po 6 mjeseci, a ima 240 postelja. Razvijen je i privatni smještaj te privatno ugostiteljstvo.

Trpanj ima izgrađenu vodoopskrbnu mrežu i vodom se opskrbljuje iz regionalnog vodovoda, uz pomoć posebnoga trgovačkog društva *Bilan* u vlasništvu općine Orebić. No tako se opskrbljuje samo ljeti, zimi se opskr-

bljuje iz vlastitog izvorišta Orah s malom vodospremom iznad samog naselja, jer im je ta voda znatno jeftinija. Imaju vlastito komunalno poduzeće za odvoz otpada, a odvoze ga na neuređeno odlagalište. Kanalizacijski sustav ne postoji, postoje samo pojedini improvizirani sustavi, ali je u suradnji s *Hrvatskim vodama* napravljena dokumentacija. Projekt predviđa i 1200 m dugi ispust u more.

Do izdvajanja iz općine Orebić došlo je iz želje da svatko u svojoj kući bude gospodar, a čini se da je to i u Orebiću primljeno s određenim olakšanjem. Nekako je najbolje da svatko raspolaže svojim prihodima. Za

ostala naselja općine Trpanj velik je problem nedostatak vode i ta naselja demografski stagniraju.

Trpanjska trajektna luka od županijskog je interesa. Na liniji Ploče-Trpanj mali trajekt *Pelješčanka*, koji može ukrcati samo 26 malih vozila, vozi 7 puta ljeti i 4 puta dnevno zimi. Ljeti putnici kadšto čekaju na prijevoz i do tri sata što stvara veliko nezadovoljstvo. Za uvođenje većeg i bržeg trajekta najveća je prepreka pristanište u Trpnju. Bio je izrađen projekt (*IGH-PC Split*) i potpisan ugovor s *Pomgradom* i radovi su trebali biti dovršeni do početka minule

turističke sezone, ali sve je stalo zbog proračunskih ograničenja. Zadovoljni su što se konačno nakon desetljeća neodržavanja konačno uređuje cesta preko Pelješca. Radove je izvodio *Kamen-ingrad* iz Požege i trebali su biti završeni prije kraja 2000. godine.

Trpanj je bio poznat po svojim brojnim velikim odmaralištima, kojih su mnogi vlasnici u drugim državama i kojima se danas nitko ne koristi. To

skog mora. Leži ispod najvišeg vrha Sv. Ilije i Vižanjice (443 m). Značajno je turističko i brodersko središte te ima veliki Pomorski muzej koji je HAZU utemeljio 1957. godine, a u sastavu muzeja je čitaonica i arheološka zbirka.

Naseljen je bio u prapovijesti i u rimskim vremenima, o čemu svjedoče gomile na Vižanjici te tragovi rimskog naselja (ostaci grobova i *villae rusti-*

Oskorušno u općini Orebić

se pokušava riješiti u suradnji s Fondom za privatizaciju. Isto vrijedi i za određeni broj kuća za odmor. No posjet je Trpnju ipak znatno smanjen. Prije je gostiju znalo biti po pet do šest tisuća na dan, a u prošlog je turističkoj sezoni kao rekord zabilježen boravak od 1700 posjetilaca. Inače u općini je gotovo potpuno zamrla poljoprivreda, čemu pridonosi i velik broj staračkih domaćinstava. Više od 50 posto stanovništva općine su inače umirovljenici s vrlo skromnim primanjima.

Orebić je gradić, luka i ljetovalište na južnoj obali Pelješca i po broju stanovnika (1489 - 1991. godine) najveće poluotočko naselje. Leži na obali Pelješčkog kanala koji je od pamtivijeka bio dio glavnoga plovidbenog puta duž istočne obale Jadran-

cae). Povoljni prirodni uvjeti, kao što su flišne naslage, dovoljne količine vode, zaštićenost od bure i slično, omogućile su veću naseljenost u okolicama s brojnim, pretežno patronimičkim naseljima. Prvi se put spominje u dubrovačkim spisima iz 14. stoljeća kao Trstenica. Inače to je bilo središte za cijelu jugozapadnu regiju poluotoka u kojoj su uz Orebić još naselja Stankovići, Podgorje, Kućište, Viganj, Nakovana i Lovište. Inače u povijesti pojam Trstenice ima više značenja. U najužem smislu to je bio naziv jednog potoka, zatim naziv jednog mjesta (vjerojatno Karmene koja je danas sastavni dio Podgorja), a osim za cijelo područje od Postupa do Lovišta taj se pojam rabio i samo za naselja Podgorje, Orebić i Stankoviće. Danas se naziv Trstenica zadržao samo kao ime najveće plaže u isto-

imenom zaljevu, istočno od Orebića. Od početka 19. stoljeća i od pada Dubrovačke Republike, regija se naziva Sabioncello (u spisima austro-ugarske administracije) i Pelisac (govorno), što je danas naziv i cijelog poluotoka.

Trsteničku je kapetaniju Dubrovačka Republika utemeljila već 1343. godine, deset godina nakon preuzimanja uprave nad poluotokom, a sjedište joj je najvjerojatnije bilo u današnjem Podgorju. Naselje je nastalo kada je obitelj Orebić 1568. na obali mora izgradila utvrđeni kaštel oko kojega su se počele naseljavati i druge obitelji. O podrijetlu obitelji Orebić malo se zna i vjeruje se da se je doselila na ovo područje, najvjerojatnije iz Bakra. Članovi te obitelji dali su kroz povijest gotovo osamdesetak pomorskih kapetana, a imali su vlasničke udjele u brojnim jedrenjacima. Imali su udjela i u Pelješkom pomorskom društvu gdje je jedan od direktora bio kapetan Mato Orebić. Danas je ta obitelj praktički nestala.

Zašto se upravo na tom dijelu Pelješca razvilo jedno od najvećih broderskih središta (možda i najveće) na istočnoj jadranskoj obali veliko je pitanje, jer se ni danas Orebić, unatoč dugačkom lukobranu, uopće ne doima kao sigurna i zaštićena luka. Uostalom u blizini, i na Pelješcu i na Korčuli, ima uvala koje su mnogo bolje prirodno zaštićene od vjetrova i valova. Osim sigurnosnih razloga (utvrde), i prolaza glavnoga pomorskoga jadranskog pravca, vjerojatno je na razvitak orebičkog brodarstva utjecala blizina granice s Venecijom (na obližnjoj Korčuli), ali sasvim sigurno veliko pomorsko znanje, spretnost i poduzetnički duh orebičkih pomoraca. Bilo kako bilo već je u 16. stoljeću Orebić znatno brodersko središte s brojnim brodovima koji uglavnom plove Jadranom. No već u posljednjem desetljeću tog stoljeća, zaslugom nekoliko obitelji iz Orebića i neposredne okolice (Orebić, Fisković, Zubović, Ljubak, Rusković i

dr.) prvi brodovi isplovljavaju izvan Jadranskog mora. Tijekom 17. stoljeća javljaju se i nove pomorske i brodovlasničke obitelji i iz drugih dijelova Pelješa, a konjunkturi pelješkog brodarstva pogodovao je i katastrofalni potres koji je 1667. zadesio Dubrovnik. Pelješčani su iskoristili teške imovinske prilike dubrovačkih vlastelinskih porodica, kojima su stradale kuće i imanja, te su od njih otkupljivali znatan dio brodskih karata. Krajem 17. stoljeća pelješki brodari vraćaju u sastav dubrovačke flote i u njoj sve do ukinuća Republike vode glavnu riječ. Svoju je brodersku prevlast Orebić zadržao i u 19. stoljeću, a najpoznatiji su brodovlasnici obitelji Krša, Cvjetković-Flori i Mimbelli.

U Orebiću je 1865. osnovano akcionarsko Pelješko pomorsko društvo, koje je u dvadesetak godina postojanja sagradilo ili nabavilo 33 jedrenjaka duge plovidbe. Društvo je privuklo i znatan dio kapitala iz ostalih naših pomorskih središta, ali je likvidirano zbog sve jače konkurencije parobroda. No u Orebiću je početkom 20. stoljeća djelovalo i parobrodarsko društvo *Braća Brail*, a jedno je parobrodarsko društvo djelovalo u Orebiću od 1931. do 1945. godine.

U početku su pelješki i orebički brodari prevozili ribu, sol, meso i vino, pretežno na drugu obalu Jadrana. U Dubrovnik su na povratku dovozili žito, ulje, tkanine, staklo i slično. Nerijetko su iz luka Apulije i iz Hrvatskog primorja dovozili drvo za razvijenu brodograđevnu industriju u našim krajevima. Kada su se u 17. stoljeću više okrenuli trgovini po Sredozemlju, najčešće su iz levantskih luka na zapad prevozili duhan, vunu, kožu, mirodije i sl. Česta su bila putovanja s vina iz Cipra i Malvazije (Monembasta - manjeg otoka u blizini Peloponeza) s vinom za Englesku. U 18. i 19. stoljeću često su prevozili i žito iz Crnog mora u luke zapadnog Sredozemlja, ali i ugljen iz britanskih luka. U drugoj

polovici 19. stoljeća pelješki brodari sve teže nalazili terete na Sredozemlju i prisiljeni su na prekoceanske prijevoze. Na prijelazu u 20. stoljeće tek jedrenjaci najveće nosivosti uspijevaju u konkurenciji s parobrodima pronaći neki teret. Zanimljivost je da u Orebiću i drugdje na Pelješcu nikada nije bila razvijena brodograd-

Kuća s dijelom vrta u Orebiću

nja. No ipak je Pelješko pomorsko društvo imalo vlastito brodograđilište, ali su u njemu uglavnom radili korčulanski brodograđitelji, ali ih je bilo i iz Istre i drugih krajeva.

Nedaleko od Orebića, visoko u brjegu, sagrađen je 1485. godine franjevački samostan i crkva Gospe od Anđela, koja je zavjetna crkva pomoraca s vrijednim umjetničkim djelima i slikama (između ostalog i reljef Madone Nikole Firentinca). Pokraj crkve je groblje, posljednje počivalište peljeških pomoraca. Nerijetko i danas mnogi brodovi u plovidbi Pelješkim kanalom svojim sirenama pozdravljaju crkvu svoje zaštitnice i počivalište mrtvih kapetana. S groblja se inače pruža prekrasan pogled na otok i grad Korčulu te brojne otočice u blizini. Od samostana i crkve prostire se zaštićena šuma čempresa. U samom Orebiću velika su vrijednost prekrasne kamene kuće pelješ-

kih kapetana okružene vrtovima s egzotičnim raslinjem. Posebno se ističu vrijedne obiteljske zbirke obitelji Fisković i Župa. Sličnih kuća ima i u obližnjim naseljima, posebno u Kućištu (214 stanovnika) i Vignju (330) gdje je također bilo mnogo pomoraca i gdje su pomorski kapetani gradili svoje ljetnikovce.

U sadašnjoj orebičkoj općini nalaze se još i naselja uz obalu ili u njezinoj blizini: Podbuće (35), Stankovići (101), Podgorje (151) i Lovište (242). Najmlađe je naselje Lovište smješteno u južnom dijelu uvala Luka (u sjevernom je zaselak Mirce) na krajnjem sjeverozapadnom dijelu poluotoka. Naselili su ga prije nešto više od stoljeća stanovnici Gdinja i Bogomolja s obližnjeg Hvara. Preostala su otočka naselja smještena u plodnoj mikroregiji koja se naziva Župa pelješka. To su naselja: Oskorušno (185), Kuna Pelješka (292), Pijavičino (166), Donja Banda (194) i Potomje (264). Za sva je ta naselja karakteristična proizvodnja nadaleko poznatih vina dingač i postup, s tim što su Oskorušno i Kuna nastali na rubovima manjih polja, a ostala naselja okružuju prostrano pelješko Župsko polje. U Potomju je veliki vinski podrum, a 1975. probijen je i tunel kroz brdo Tomu

do zaselka Dingač na moru. Od svih je naselja najveća Kuna (koju nazivaju i Pelješka da se razlikuje od istoimenoga naselja u zaleđu Konavala) koja je nekada bila i općinsko središte. To je rodno mjesto slikara Celestina Medovića, a ima i trobrodnu crkvu Gospe Loretske (iz 1681.) koja je najmonumentalnije barokno zdanje na ovom području izvan grada Dubrovnika i uz koju je izgrađen franjevački samostan. U sastavu je općine i Trstenik (106), naselje i luka u središnjem dijelu južne obale Pelješca, na zapadnom i suprotnom dijelu prostrane uvala u kojoj se nalazi Žuljana. To je mjesto prije Domo-vinskog rata bilo povezano trajektnom vezom s Mljetom, a ta je veza obnovljena i tijekom proteklog ljeta.

U Orebiću smo zbog spriječenosti načelnika općine (koji je bio u društvu s arheološkim istraživačima špilje u blizini Nakovane), razgovarali sa zamjenikom načelnika Rokom Palihničem, koji je pomorski kapetan. On nas je izvijestio kako danas općina ima gotovo 4000 stanovnika, iako ih stvarno ima približno 2500. Nerazmjer jest u tome što su mnogi iz susjedne Bosne i Hercegovine u općini samo prijavljeni. Odmah nam je naglasio da je na području vinorodne Župe pelješke, koja je nadaleko poznata po kvaliteti svojih vina (uz dingač i postup najčešći je plavac mali), stanje prilično teško. Riječ je o pretežno staračkim domaćinstvima jer maleni i usitnjeni posjedi ne mogu osigurati dovoljne prihode. Vinogradarstvo na otocima traži posebnu zaštitu, strogu kontrolu patvorenih i uvoznih vina i subvencioniranje. Sve je to uvjet održanja života u ovim krajevima. Pojavio se u Trsteniku Miljenko Grgić, slavni proizvođač vina našeg podrijetla iz Kalifornije. Otkupljuje najkvalitetnije sorte i proizvodi vrhunska vina, ali proizvođačima ne jamči otkup. Zanima ga isključivo profit, a ako je netko napustio svoju vinariju ona će poslije teško primiti njegove viškove. Ipak se pojavilo ponešto privatnih vinara,

Obala u Kućištu

a obnavlja se i maslinarstvo koje u razvoju koči nedostatak poljskih putova.

U Orebiću i u cijelom kraju ima još pomoraca, oni plove na domaćim i stranim brodovima. No sve njih teško pogađaju krize u domaćem i stranom brodarstvu. Ostaje praktički samo turizam i poljoprivreda. Imaju tri hotela u sastavu HP *Orebić*, koji su u vlasništvu malih dioničara i za sada posluju sasvim solidno. Izbjeglice iz ratom zahvaćenih područja bili su srećom smješteni u odmaralištima tako da su hoteli sačuvani.

U posljednje su vrijeme česti katastrofalni požari, što se naročito osjeća u nestašici drva za ogrjev. Nedostaje bolja organizacija preventivne protupožarne službe jer kada vatrena stihija krene ništa je ne može zaustaviti, usprkos zalaganjima pučanstva, a često i turista. I tu je rješenje u probijanju šumskih i poljskih putova za što bi se trebale pobrinuti Hrvatske šume. Privatne šume će se teško obnoviti, a za one u državnom vlasništvu vjerojatno će šumarija nešto učiniti.

Opskrba vodom relativno zadovoljava. Kućište i Viganj imaju vrlo slab pritisak iz mjesne mreže, a Lovište vodu dobiva podmorskim cjevovodom iz Račišća na Korčuli. U naseljima Župe pelješke stanje s vodoopskrbom je nezadovoljavajuće. Oskorušno nema mjesnu mrežu, u Kuni je izgra-

đena ali nema vodospreme, dok u Pijavičinom postoji i mjesna mreža i vodosprema, ali zbog malog kapaciteta dovodne cijevi nema dovoljno vode. Rješenje bi bilo u izgradnji sjevernoga pelješkog cjevovoda od Janjine preko Osobjave do Trpnja. Ostala mjesta u općini zadovoljavajuće su opskrbljena, iako je prošlog ljeta bilo redukcija, navodno zbog malog kapaciteta zahvata na izvorištu.

Kanalizacije zapravo i nema iako se projekti izrađuju. Valjalo bi najprije naći neko rješenje za postojeće hotele i to bi bila prva od pet faza rješavanja tog problema u Orebiću. Niti jedno mjesto u općini to nema zadovoljavajuće riješeno. U Lovištu postoji dio kanalizacijskog sustava, a to je slučaj i u maloj uvali Crkvice pokraj Kune, gdje je izgrađena kanalizacijska mreža, ali nisu završeni ni crpna stanica ni ispušt. Svi se ostali koriste septičkim jamama, za koje naš sugovornik vjeruje da ipak nemaju ispušt u more.

Od kapetana Palihnića saznali smo i jednu veliku neobičnost vezanu uz odlaganje otpada. Oni naime svoj otpad, a to je slučaj i s općinom Ston, naprosto izvoze u drugu državu - u Neum u Bosni i Hercegovini. Otpad odvozi komunalno trgovačko društvo na jedno ne odveć uređeno odlagalište za što se računani redovito plaćaju. Razgovor sa zamjenikom načelnika općine Orebić, koji je u razgo-

voru često Pelješac spontano svrstavao u otoke, zaključili smo informacijom o izradi prostornog plana općine i vapajima da se odlučno stane na kraj divljoj gradnji i uzurpiranju prostora, posebno morskog dobra koje se često iskorištava za gradnju osobnih pristaništa ili se nasipava i na tom dijelu uređuje parkiralište. Nakon razgovora u poglavarstvu općine Orebić prošetali smo tim prelijepim

gradićem i divili se njegovim prekrasnim no često i zapuštenim vrtovima te lijepim i raskošnim vilama. Orebić je očigledno prosperitetno mjesto u kojem se kuće unatoč gospodarskoj recesiji i dalje grade. No uočili smo da bi hitno valjalo izgraditi novo trajektno pristanište jer sav promet za Korčulu teče uskom obalom. Obilazeći ostala mjesta u općini primijetili smo kako bi također na

cesti prema Lovištu valjalo što prije izgraditi obilaznice Kućišta i Vignja, jer sav promet također teče uskom obalom, često zakrčenom brojnim parkiranim vozilima. Teško je i zamisliti kako to izgleda za ljetne turističke vrepe.

Branko Nadilo
Fotografije: B. Morić
